Va existir alguna vegada el teatre comercial d'autors valencians?

Gabriel Ochoa

Si peguem una ullada enrere, València (amb accent, clar que sí) va ser cuna de teatre comercial a una època passada. Estic pensant als anys 30 del segle passat. Recordem que a la República, la capital del Túria va ser capital a la convulsa guerra civil espanyola però, als anys anteriors a la contesa, l'eclosió dels teatres a la ciutat va fer que, per exemple, un autor com Jardiel Poncela estrenés a València "Usted tiene ojos de mujer fatal", un èxit de l'època.

Si venim més a prop, als huitanta i noranta un fum d'autors valencians tenien una regularitat a la cartellera privada (una altra qüestió es com es forma l'espai públic de producció al País Valencià, que donaria per a un altre article) i que figures com ara Rodolf Sirera, Manuel Molins, i més recentment, Carles Alberola (pot ser l'últim autor "comercial" valencià estrenat i exhibit amb freqüència), tinguérem, no a soles el benefici dels teatres, sinó també el recolçament del públic.

Ara per ara, parlar d'una dramatúrgia valenciana "comercial" (siga el que siga aquest terme) es quasi un oxímoron. Pensem que comercial ha de tindre la valoració de rentable, com una vegada em va matisar una productora amiga. I és que la dramatúrgia valenciana, mal que bé, té poca venda.

Per això m'he llançat a preguntar a alguns companys i companyes valencians per aquest tema que m'interessa prou. I no sabia que el tema podia provocar certa reticència (alguns / algunes companyes no han volgut / pogut contestar les qüestions siga per qüestions professionals, familiars i/o personals).

Tal vegada per un complexe d'inferioritat que te a vore, sobre tot, perquè sempre que mirem cap amunt (es a dir, a Catalunya) tenim referents clars i ens meravella el seu procés (des del despegue de Jordi Galcerán, passant per noms com ara Jordi Casanova, Marta Butxaca, Guillem Clua o Cristina Clemente, per posar alguns

exemples) i ells sempre miren més cap a amunt (a França concretament) on figures com Yasmina Reza eclosiona en totes les cartelleres.

Qui no vol programar un Yasmina Reza? Ara, perque no passa el mateix amb Mafalda Bellido? (que em perdona Mafalda per posar-la com exemple).

Tres varen ser les preguntes que els vaig plantejar als meus convidats:

1. Per què creus que els textos en valencià d'autors valencians contemporanis arriben molt poc al circuit comercial? (siga el que siga la paraula 'comercial')

2. Creus que això depèn d'altres factors com la distribució, exhibició (Circuit IVC), producció i/o programació? Per què? (posa exemples si cal)

3.La dramatúrgia valenciana mira al públic? Quin públic busca i eixe públic l'acompanya?

I per això, vull donar-li les gràcies a l'actor Ximo Solano, la dramaturga i directora Sonia Alejo, l'investigador i dramaturg Xavier Puchades i la productora i distribuïdora Laura Marin, per contestar-les. Gràcies per fer totes aquestes reflexions al voltant del tema.

"El circuit comercial és molt reduït, a no ser que considerem també el circuit de teatres públics de les poblacions, que s'haurien de fer càrrec d'una programació variada i plural", comenta Sonia Alejo. "El fet de que la major part d'aquestes sales no programen 'teatre comercial', potser siga perquè són les que han estat acollint propostes més innovadores o arriscades que no acostumen a tindre cabuda als teatres públics o al Circuit Valencià Teatral". L'actor Ximo Solano matisa això i fa un poquet d'història, "el teatre des de fa molts anys i amb això hauria d'endinsar-se al teatre del País Valencià i de la ciutat de València, va ser comercial fins que a les acaballes dels anys 40 i 50 va deixar d'existir com a tal. (...) I el que hi va haver després de la mort de Franco, per posar alguna data, és un teatre independent que es oposat al teatre comercial. Eixe teatre comercial el varen perdre en algun moment i l'únic vestigi que queda es el de l'Olympia i es teatre madrileny". Solano es contundent en posar el focus en per què no hi ha un teatre comercial escrit per autors valencians. "A València hi ha una manca de vehicles per a crear una industria. I eixos vehicles es diuen teatres. I els teatres de vocació pròpia, com puga ser el Micalet o la Sala Russafa, fan la seua feina, de vegades

barregen eixe teatre comercial però eixe teatre comercial no es d'autors valencians perque tampoc es coneix el teatre comercial d'autors valencians". I apunta una possible causa:

> crec que la paraula comercial està denostada i s'hauria de recuperar. El teatre comercial es tan teatre com el teatre no comercial. I seria meravellós perque això sí que es fer públic. El públic hi ha una base que sí que busca entreteniment, un "entertaiment" americà per dir-lo d'alguna manera, i eixe entreteniment que es el teatre comercial ací s'ha deixat de banda. I es veritat que el Talía ho està recuperant, però no està recuperant textos valencians. No sé si perque no ni ha, no sé si perque no s'escriuen, o no sé perquè, però el teatre comercial si que l'estan recuperant.

Parlant de textos i textualitats, es el dramaturg Xavier Puchades, el que planteja, més que una solució, una via:

> El més habitual al teatre comercial valencià és recórrer a un tipus de textos de franquícia, és a dir, textos que ja han funcionat molt bé en altres circuits comercials com el català i que després productores o teatres de València adapten a l'àmbit o a la realitat valenciana. En estos casos, autors com Juli Disla fa molt bon treball d'adaptació, per exemple. Per què eixos teatres i productores no encarreguen esta mena de textos a l'autoria valenciana? S'ha donat algun cas puntual, però no s'ha apostat perquè entendran que és massa arriscat. El model català en este sentit es va arriscar en un moment donat gràcies a la direcció artística que aleshores programaven i produïen certs teatres privats i ara és una normalitat. Eixa idea de l'encàrrec no existeix a València –com pot ser sí que ha passat en productores de l'audiovisual– perquè, potser, ja hi ha companyies privades, amb la seua autoria particular, que tenen una línia comercial i, potser, per part dels teatres privats, els resulta més econòmic programar-los. L'aposta per certa autoria que pot resultar comercial en Catalunya ha fet que en l'actualitat compten amb una sèrie de noms de referència amb una projecció nacional i internacional.

També apunta la distribuïdora Laura Marín, un altre problema que recau sobre la política cultural pública: "El sector teatral valencià ha assenyalat la "inexistència" d'una política cultural sòlida i continuada, la qual cosa dificulta la projecció i continuïtat dels autors i companyies", i remarca això perque afecta al teatre comercial valencià. "Les iniciatives públiques continuen sent insuficients per a consolidar un circuit comercial fort i estable per al teatre en valencià. Per això, la majoria de les produccions es concentren en espais alternatius o independents, amb poc accés als grans teatres comercials. I clar, les sales independents i xicotetes companyies han sigut clau per a la innovació i el suport a nous autors, però el seu abast és limitat respecte al circuit comercial". Una cosa que va en la mateixa línia del que planteja Sonia Alejo, "si els teatres públics, en la seua majoria, assumiren la seua responsabilitat de servei públic fent una programació diversa que, a més a més, acollira les creacions de companyies i autoria amb un perfil menys

comercial, potser moltes de les sales privades (sobretot les més xicotetes) podrien fer una programació més 'comercial'".

Plantejat els problemes i causes, també amb la seua perspectiva històrica, com ha fet Ximo Solano, parlem d'eixos factors claus per a que la dramatúrgia valenciana agafe força com són la producció, exhibició, el Circuit i/o la programació.

"Per qüestió de producció es un risc produir un text que no ha sigut testat. Es molt senzill agafar un text que ha funcionat, i adaptar-lo a la realitat de València. Una altra cosa es generar un text des d'ací i exportar-ho fora, que seria la idea. Imaginem els catalans, no a soles Galcerán, sinó Josep Maria Miró que té eixa potencialitat comercial i que són autors que tenen una projecció que no es només nacional i que estan sent muntats fora d'Espanya, en circuits no només alternatius. Bueno, s'hauria de plantejar esa idea de quins tipus de teatre se vol fer, per a quins objectius" remarca Xavier Puchades com una clau per a enfortir la nostra dramaturgia. "També el teatre comercial hauria de tindre els seus teatres a la ciutat de València i a partir de ahí, fer programacions llargues i això es el que faria que funcionara com a tal", insisteix l'actor Ximo Solano. "Posem un exemple, el Teatre Rialto ha estrenat obres com *Perquè t'estime, que si no…* de Carles Alberola, i ha apostat per cicles de dramatúrgia valenciana, però aquests esforços són escassos i no sempre aconsegueixen una projecció comercial àmplia fora de l'àmbit institucional" remarca Laura Marín.

Ximo Solano destaca altre factor esmentat, el conegut com Circuit de l'Institut Valencià de Cultura, "El Circuit està per a refer sencer en la meua opinió. El Circuit no funciona per al públic, perque no l'ofereix els espectacles en les condicions que hagueren d'oferir-se, i tampoc li serveix a la industria, perque la industria no està basada en fer 10 bolos en un any".

Per últim volíem saber el seu parer sobre el treball de la dramatúrgia valenciana i si pensa en el seu potencial públic.

"La dramatúrgia valenciana contemporània mostra una preocupació creixent per connectar amb el públic, encara que aquesta relació és complexa i està en constant evolució. Els dramaturgs i dramaturgues valencians, especialment en l'última dècada, han intentat acostar els seus textos i propostes escèniques a diferents tipus

d'espectadors, buscant fórmules per a implicar-los i fer-los partícips del fet teatral", matisa Laura Marín, al igual que Sonia Alejo. "Personalment, crec que les dramaturgues sí pensem en el públic, però no necessàriament de manera homogènia, no necessàriament sempre per a agradar o entretenir. Potser moltes pensen en el públic com a persones compromeses que es fan preguntes i d'altres busquen entretenir, riure o omplir un segment d'oci de consum", "El que passa es que el públic es divers, es molt diferent i aleshores lo que s'hauria de dir es 'a quin tipus de públic mira la dramatúrgia valenciana?". O millor refer la pregunta: "a quin tipus de públic podem arribar amb els temps de producció i d'exhibició que la realitat valenciana teatral permet? És a dir, com podem relacionar-nos amb eixe públic divers amb les condicions de exhibició i producció que tenim ara? Les apostes i els riscos requereixen de temps d'escriptura i de producció, i això no és només una necessitat del teatre amb aspiracions comercials. I ara per ara, tinc la sensació que tot es fa amb moltes presses", tanca Xavier Puchades.

El que està clar, com diu Ximo Solano es que, "la dramatúrgia valenciana mira al públic, busca el públic ara més que abans. El que falta, es teatres que puguen programar a la llarga i que puguen fer un públic, en exhibicions llargues, no en exhibicions molts curtes i per als quatre que van a les estrenes".

El debat està servit. Espere que aquestes línies servisquen per a continuar parlant i posar pedra sobre pedra un tema candent que faria, des d'una perspectiva cultural, obrir i aprofundir en fer que la nostra dramatúrgia arribe mes enllà d'Almansa, Benicarló o Guardamar. Uns límits escassos pel nostre abast.

Caràcters. Revista de llibres de la Universitat de València.
Amb el suport de Publicacions de la Universitat de València
Número 103. Juliol de 2025. ISSN: 3020-9951. Pàgines 43-48